

- प्रकरण 6 वे -

" समालोचन, निष्कर्ष "

समालोचन :-

आतापर्यंत आपण पाच भागांमध्ये श्री.नांच्या वाङ्मयाच्या आढाव्याबरोबर 'तुंबाडचे खोत' या कादंबरीचा सर्वांगीण दृष्टीकोनाचा वेध घेतला. त्यामधूनच प्रादेशिकता व ग्रामीणता प्रकट होताना दिसते. श्री.नांच्या लेखनावरती भरपूर प्रमाणामध्ये समीक्षणात्मक लेखन झालेले आढळते. मात्र त्यांच्या 'तुंबाडचे खोत' या कादंबरीवरती समीक्षात्मक लेखन डॉ. रविंद्र शोभणे यांनी थोड्या प्रमाणात केलेले दिसते. त्यांच्या व्यतीरिक्त कोणीही केलेले दिसत नाही. त्यानंतर या लेखनामध्येच समीक्षण करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

पहिल्या भागामध्ये श्री.नांच्या संपूर्ण वाङ्मयाचा थोडक्यात आढावा घेतला आहे त्यामध्ये आलेले कथा, कादंबरी, नाट्य, लेख, समीक्षात्मक लेखन पाहण्यास मिळते. त्यांचे बालजीवना पासूनचे कोकण विश्व त्यांच्या प्रादेशिकतेतून उमटताना दिसते. श्री.नांनी 'खडकावरील हिरवळ' या कथासंग्रहानंतर 'एलगार ते एक होती आजी' पर्यंत कादंबरी लेखन केले. मात्र त्यांना कादंबरी लेखनाने प्रादेशिकतेमधून प्रसिद्धीच्या झोतामध्ये नेलेले दिसून येते. श्री.नांनी कौटुंबिक जबाबदारीला तोंड देत केलेल्या लेखनामधून मौल्यवान पुरस्कारांनीही सन्मानित झालेले पाहण्यास मिळतात.

दुसऱ्या भागामध्ये श्री.नांची 'तुंबाडचे खोत' ही कादंबरी ग्रामीण व प्रादेशिकतेतून निर्माण झालेली महत्वपूर्ण कलाकृती ठरते. श्री.ना. हे मूळताच प्रादेशिक कादंबरीकार म्हणून प्रसिद्ध असल्यामुळे त्यांची ही कादंबरी प्रादेशिकतेचे दर्शन घडविते. तिचे वेगळेपण हे फक्त एक प्रचंड लेखन एवढेच पाहण्यास मिळते. संपूर्ण कादंबरीमध्ये येणारा प्रदेश हा कोकणचा असून तो रत्नागिरी जिल्ह्यातील आहे. त्यामध्ये मूळ 'आयनी' गावापासून 'तुंबाड' हे कल्पिलेले गाव आहे आणि त्याच्या भोवतीच्या परिसरापासूनच संपूर्ण कादंबरी फिरताना दिसते.

तिसऱ्या भागामध्ये समाजजीवन, कुटुंबजीवन, रूढी-परंपरा, श्रद्धा या घटकांच्यापासून संपूर्ण कादंबरी समृद्ध होताना दिसते. त्यामध्ये सत्ता, संघर्ष, राजकीय चळवळी, धर्मांतर, असंख्य कुटुंबे, वेगवेगळी सुख-दुःखे, व्यक्ती-व्यक्ती मधील चांगल्या वाईट प्रवृत्ती, रूढी, परंपरा, श्रद्धा, अंधश्रद्धा यांचेही दर्शन होताना दिसते. खऱ्या अर्थाने यामधूनच 'तुंबाडचे खोत' ही प्रचंड अशी द्विखंडात्मक कादंबरी सजलेली दिसते.

निष्कर्ष :-

1. श्री.ना. पेंडसे यांच्या साहित्याने मराठी साहित्यामध्ये निश्चितपणे वेगळेपण दिले आहे. प्रादेशिक जीवनाचे चित्रण श्री.नांच्या संपुर्ण वाङ्मयीन विश्वामध्ये पाहावयास मिळते. प्रादेशिकता आणि ग्रामीणतेचे दर्शन श्री.नांच्या संपूर्णच कादंबरी विश्वामध्ये आलेले दिसते.
2. 'तुंबाडचे खोत' या प्रादेशिक आणि ग्रामीण कादंबरीमध्ये मध्यमवर्गीय समाजाचा प्रश्न त्यांनी मांडला आहे. तसेच तेथील समाजजीवन, कुटुंबजीवन, रूढी-परंपरा, श्रद्धा, अंधश्रद्धा त्याचबरोबर राजकीय चळवळींचाही विचार करायला लावते.
3. संपुर्ण वाङ्मयीन लेखन हे एक प्रादेशिकतेचे दर्शन घडवून देते. त्यामध्ये व्यक्तिचित्रे, निसर्ग, भाषाशैली ही त्यांच्या लेखणीची वैशिष्ट्येच वाटतात.
4. शिक्षण घेतानाच लेखनाची आवड निर्माण झाल्यामुळे बालवयामध्येच लेख लिहून विविध मासिकामधून, वर्तमानपत्रातून प्रसिद्धी मिळवून वाङ्मयीन लेखन करताना सांसारिक चटके सहन करून त्यातूनच पुढे जीवनाचा प्रवास करताना अडीअडचणींना साह्य करणाऱ्या व त्यांना आधार देणाऱ्या व्यक्ती कादंबरीमध्ये येताना दिसतात. श्री.ना. कादंबरी लेखनामध्ये प्रसिद्धीच्या झोतात गेलेले दिसतात.
5. बालपणामध्ये केलेले कथांचे लेखन हेच त्यांना कादंबरी लेखन करताना उपयोगी ठरते. 'तुंबाडचे खोत' कादंबरीमधील असंख्य व्यक्तींना ते आपलेसे करताना दिसतात त्यामुळे त्यांचे लेखन हे वास्तववादी झालेले दिसते.
6. सामाजिक आणि कौटुंबिक संघर्ष यातील वर्णनाची अचूकता व सूक्ष्मता दिसून येते.
7. 'तुंबाडचे खोत' ही कादंबरी 'स्वातंत्र्य चळवळीचा' वारसा लाभलेली कादंबरी दिसते.
8. कादंबरीमध्ये 'राजकीय चळवळी' ही नविन महत्त्वपूर्ण घटक वाटतो.
9. कादंबरीला 1825 ते 1948 असा 123 वर्षांचा कालखंड लाभलेला दिसतो.
10. 'तुंबाडचे खोत' या कादंबरीला प्रादेशिकतेमध्ये कोकणविश्वाचा वारसा लाभलेला दिसतो.
11. या कादंबरीला दोन खंडामध्ये विभागलेली 1358 पृष्ठांची चार पिढ्यांचे कथानक सांगणारी आकाराने मोठी असलेली कादंबरी असे महत्वाचे वैशिष्ट्य दिसून येते.

- संदर्भ ग्रंथ सूची -

अ.नं.	लेखक	ग्रंथ
1.	डॉ. आनंद यादव	युगांतराची चाहूल दै. सकाळ सप्तरंग 12 एप्रिल 1998
2.	डॉ. आनंद यादव	ग्रामीण साहित्य स्वरूप आणि समस्या
3.	डॉ. आनंद यादव	प्रतिष्ठान फेब्रु. मार्च, एप्रिल 1964
4.	अ.ना. देशपांडे	आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास भाग 2
5.	अचला जोशी	ह.ना. आपटे यांच्या कादंबऱ्या आवृत्ती 1975
6.	उषा हस्तक	कादंबरी आणि मराठी कादंबरी
7.	कुसुमावती देशपांडे	मराठी कादंबरी पहिले शतक
8.	गंगाधर गाडगीळ	खडक आणि पाणी
9.	चंद्रकांत बांदिवडेकर	मराठी कादंबरी चिंतन आणि समीक्षा
10.	जयंत परांजपे	श्री.ना. पेंडसे हस्तालेखित आणि पारेष्करणे
11.	डॉ. द.भि. कुलकर्णी	तिसऱ्यांदा रणांगण
12.	डॉ. दादा गोरे	प्रतिष्ठान नोव्हें. डिसें. 1996, प्रादेशिक कादंबरी एक आकलन.
13.	नलिनी पंडीत	गांधी
14.	डॉ. नागनाथ कोतापल्ले	ग्रामीण साहित्य स्वरूप आणि शोध
15.	नरहर कुरुंदकर	धार आणि काठ
16.	बापट/गोडबोले	मराठी कादंबरी तंत्र आणि विकास
17.	माधव गडकरी	अंधश्रद्धा निर्मूलन वार्तापत्र सत्यनारायणाचे खूळ
18.	रा.र. बोराडे	प्रतिष्ठान एप्रिल-मे 1965
19.	डॉ. रविंद्र शोभणे	कादंबरीकार श्री.ना. पेंडसे
20.	ल.ग. जोग	कादंबरीकार श्री.ना. पेंडसे मराठी कादंबरी
21.	प्रा.व्ही.बी. पाटील	महाराष्ट्रातील समाज सुधारणेचा इतिहास
22.	श्री.ना. पेंडसे	श्री.ना. पेंडसे लेखक आणि माणूस! एक मित्र!
23.	श्री.ना. पेंडसे	तुंबाडचे खोत दुसरी आवृत्ती.